

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ
ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
& ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ
Τηλ.: 210 6419332

Αθήνα, 12 Ιουνίου 2023

Αρ. Πρωτ.: 3726, 4303

Αρ. Γνωμ.: 5

Προς

***Επιθεώρηση Εργασίας, ανεξάρτητη αρχή/ Γενική Δνση
Εποπτείας και Ελέγχων/ Δνση Προγραμματισμού και
Συντονισμού Επιθεώρησης Εργασιακών Σχέσεων***

Θέμα: Συνεργασία επιθεωρητών εργασίας με τις αστυνομικές αρχές – Ορθή σύνταξη μηνυτήριας αναφοράς από τους επιθεωρητές εργασίας όσον αφορά την πρόθεση του εργοδότη-δράστη ποινικής παράβασης – Καταχώρηση των ενδείξεων εμπορίας ανθρώπων στο Δελτίο Ελέγχου που συντάσσουν οι επιθεωρητές εργασίας και κοινοποιούν άμεσα στον εργοδότη – Φωτογράφιση από τους επιθεωρητές εργασίας των προσώπων των εργαζομένων της ελεγχόμενης επιχείρησης.

Α. Η ανεξάρτητη αρχή «Επιθεώρηση Εργασίας»/ Γενική Δνση Εποπτείας και Ελέγχων/ Δνση Προγραμματισμού και Συντονισμού Επιθεώρησης Εργασιακών Σχέσεων ζήτησε με το υπ' αρ. 240247/ 15-5-23 (ΟΡΘΗ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ 8-6-23) έγγραφό της να γνωμοδοτήσουμε επί των εξής ερωτημάτων: 1) Στους επιθεωρητές εργασίας, οι οποίοι δεν είναι ανακριτικοί υπάλληλοι, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους (έλεγχος της εφαρμογής των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας, της κατά νόμο ασφαλιστικής κάλυψης και της απασχόλησης, αφενός μεν των εργαζομένων αφετέρου δε των

παράνομα διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών κ.λπ.) μπορεί να τεθεί ζήτημα τέτοιας εργασιακής εκμετάλλευσης που ενδεχομένως να συνιστά εμπορία ανθρώπων. Στην περίπτωση αυτή ποια θα είναι η μορφή συνεργασίας με την αρμόδια αστυνομική αρχή, ενόψει της έλλειψης «πρωτοκόλλου» που εξειδικεύει πως και κάτω από ποιες προϋποθέσεις οι δύο υπηρεσίες συνεργάζονται, «ανταλλάσσουν πληροφορίες και στοιχεία» και πότε απευθύνονται οι επιθεωρητές εργασίας στον εισαγγελέα; **2)** Κατά την σύνταξη από τον αρμόδιο προς τούτο επιθεωρητή εργασίας μηνυτήριας αναφοράς για επισφαλείς συνθήκες και όρους εργασίας πολιτών τρίτων χωρών (βλ. άρθρο 85 §§ 5, 1, 2, 3 ν. 4052/12), είναι επαρκής η υποβολή στον αρμόδιο εισαγγελέα αυτής χωρίς την στοιχειοθέτηση του απαιτούμενου όρου «εκ προθέσεως», με δεδομένο ότι ο επιθεωρητής μη έχοντας την ιδιότητα του ανακριτικού υπαλλήλου δεν μπορεί να λάβει σχετικώς λ.χ μαρτυρικές καταθέσεις των θυμάτων προς απόδειξη της πρόθεσης του εργοδότη; **3)** Επειδή αντίγραφο του δελτίου ελέγχου που συντάσσει ο επιθεωρητής εργασίας παραδίδεται άμεσα στον εργοδότη, που δικαιούται να απαντήσει εντός 5 εργασίμων ημερών στις καταχωρηθείσες διαπιστώσεις, πως ο επιθεωρητής μπορεί να καταγράψει στο δελτίο τις ενδείξεις πιθανής εργασιακής εκμετάλλευσης με τέτοιο τρόπο, ώστε ο εργοδότης να μην υποψιασθεί την επακόλουθη περαιτέρω οργανωμένη αστυνομική έρευνα και να μην λάβει αντίμετρα αυτοπροστασίας, επιβαρυντικά όμως για τα πιθανά θύματα; **4)** Σύμφωνα με το άρθρο 2§2 εδ. δ' ν. 3996/11 οι επιθεωρητές εργασίας μπορούν στα πλαίσια του ελεγκτικού τους έργου να λαμβάνουν φωτογραφίες ή να μαγνητοσκοπούν, χωρίς όμως περαιτέρω διασφάλιση ότι αυτές ειδικά οι ενέργειες δεν προσκρούουν σε «ευαίσθητα» προσωπικά δεδομένα.

B. 1. Κατ' αρχήν έκφανση της εμπορίας ανθρώπων είναι η εργασιακή εκμετάλλευση. Πράγματι σύμφωνα με το άρθρ. 4 εδάφ. α' της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, που κυρώθηκε με το άρθρ. 1 ν. 4216/13: «Ως εμπορία ανθρώπων ορίζεται η στρατολόγηση, μεταφορά, υπόθαλψη ή υποδοχή προσώπων, που γίνεται με απειλή ή άσκηση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, απάτη ή κατάχρηση εξουσίας ή εκμετάλλευση ιδιαίτερα ευάλωτης θέσης ή με προσφορά ή πρόσληψη χρημάτων ή προνομίων, με σκοπό την επίτευξη συναίνεσης

αυτών των προσώπων στον έλεγχο τους από άλλο πρόσωπο για λόγους εκμετάλλευσης. Στον όρο εκμετάλλευση περιλαμβάνεται τουλάχιστον η εκμετάλλευση της πορνείας άλλων, ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, η **αναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών**, η δουλειά και οι παρεμφερείς πρακτικές καθώς και η αφαίρεση οργάνων». Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρ. 323 Α΄ § 5 νέου Ποινικού Κώδικα: «Η έννοια της εκμετάλλευσης στις προηγούμενες παραγράφους (σ.σ: που προβλέπουν τις διάφορες νομοτυπικές μορφές του κακουργήματος της εμπορίας ανθρώπων) περιλαμβάνει τον πορισμό παράνομου περιουσιακού οφέλους από: α) την υπαγωγή του σε καθεστώς δουλειάς ή σε παρεμφερείς προς τη δουλειά πρακτικές, β) την υπαγωγή του σε καθεστώς ειλωτείας, γ) την εργασία ή την επαιτεία του θύματος (**εργασιακή εκμετάλλευση**), δ) ..... ζ) ..... » (βλ. για την ερμηνεία της άνω ποινικής διάταξης Ε. ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ-ΚΑΣΤΑΝΙΔΟΥ, «Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών», 2020, 195 επ.). Εξάλλου σύμφωνα με το άρθρ. 78 εδάφ. θ΄ του ν. 4052/12, ο οποίος ενσωμάτωσε την Οδηγία 2009/52/ΕΚ σχετικά με την «επιβολή ελάχιστων προτύπων όσον αφορά τις κυρώσεις και τα μέτρα κατά των εργοδοτών που απασχολούν παράνομα διαμένοντες πολίτες τρίτων χωρών προκειμένου να καταπολεμηθεί η παράνομη μετανάστευση»: « ..... νοούνται ως: α) ..... **θ) «ιδιαίτερα καταχρηστικοί όροι εργασίας»**, όροι εργασίας, συμπεριλαμβανομένων όσων οφείλονται σε διακρίσεις λόγω φύλου ή άλλες διακρίσεις, οι οποίοι είναι κατάφωρα δυσανάλογοι προς τους όρους εργασίας των νόμιμα απασχολούμενων εργαζομένων, έχοντας επίπτωση, για παράδειγμα, στην υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων και προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια». Εν τέλει σύμφωνα με την υπ΄ αριθμ. 2/ 2019 απόφαση της Ολομ. Α.Π «**Μορφές εργασιακής εκμετάλλευσης** κατά την έννοια του άρθρ. 323 Α΄ Π.Κ αποτελούν και η παροχή εργασίας από το θύμα σε τρίτους με την είσπραξη όμως της αμοιβής από τον δράστη για δικό του λογαριασμό, η παροχή της στον ίδιο τον δράστη χωρίς αμοιβή ή με υποτυπώδη και γενικά με δυσανάλογη αμοιβή σε σχέση με την πραγματική αξία της εργασίας, ακόμη δε και όταν η εργασία παρέχεται μεν έναντι αντιπαροχής, πλην όμως κατά προφανή παράβαση των διατάξεων του νόμου σχετικά με το ωράριο εργασίας, τους όρους υγιεινής και ασφάλειας και γενικά με συνθήκες οι οποίες είναι προσβλητικές και εξευτελιστικές για την ανθρώπινη ιδιότητα του εργαζομένου, όπως και σε κάθε

περίπτωση που ο δράστης διαμορφώνει και επιβάλλει στον εργαζόμενο τέτοιες συνθήκες παροχής της εργασίας του, ώστε να εξασφαλίζεται και να επιτυγχάνεται η αθέμιτη κερδοσκοπία από την παροχή της. Πρόσληψη, ως μορφή τέλεσης του παραπάνω εγκλήματος, είναι η περιέλευση του θύματος, εξαιτίας των προβλεπόμενων στο άρθρ. 323 Α΄ Π.Κ εξαναγκαστικών ή απατηλών ενεργειών του δράστη, στη σφαίρα εξουσίασης του τελευταίου, έτσι ώστε να τελεί σε σχέση εξάρτησης μαζί του. Το παραπάνω έγκλημα δεν αποκλείεται από το γεγονός ότι το θύμα μπορεί να διαθέτει ελεύθερα τον χρόνο που του απομένει μετά την παροχή της εργασίας του, από την δυνατότητά του να εγκαταλείψει την εργασία του και να αναζητήσει νέα και γενικά από την δυνατότητά του να εναντιωθεί στην εξουσίασή του από το δράστη και να επιδιώξει την ανατροπή της εκμετάλλευσής του, αφού οι δυνατότητές του αυτές δεν αναιρούν το κυρίαρχο για τη θεμελίωση του παραπάνω εγκλήματος στοιχείο, που είναι η εκμετάλλευση της εργασίας του από το δράστη, εξαιτίας των εξαναγκαστικών ή απατηλών μέσων, που αυτός χρησιμοποίησε για να πετύχει τον σκοπό τούτο.

Β. 2. Σύμφωνα με το άρθρο 102 ν. 4808/21: « **§1.** Συνιστάται ανεξάρτητη διοικητική αρχή χωρίς νομική προσωπικότητα με την επωνυμία «Επιθεώρηση Εργασίας» και σκοπό τον έλεγχο της εφαρμογής της εργατικής νομοθεσίας. **§2.** Η Επιθεώρηση Εργασίας απολαύει λειτουργικής ανεξαρτησίας, διοικητικής και οικονομικής αυτοτέλειας και δεν υπόκειται σε έλεγχο ή εποπτεία από κυβερνητικά όργανα, κρατικούς φορείς ή άλλες διοικητικές αρχές και υπόκειται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο, σύμφωνα με τα οριζόμενα στον Κανονισμό της Βουλής. .... **§5.** Από την έναρξη λειτουργίας της Επιθεώρησης Εργασίας καταργούνται το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.Ε.Π.Ε.) και η θέση του Γενικού Επιθεωρητή, η Επιθεώρηση Εργασίας καθίσταται καθολικός διάδοχός του και υποκαθίσταται αυτοδίκαια και χωρίς καμία άλλη διατύπωση σε όλα τα δικαιώματα, απαιτήσεις, υποχρεώσεις, έννομες σχέσεις και εκκρεμείς δίκες του Σ.Ε.Π.Ε. .... **§6.** Γενικές και ειδικές διατάξεις που ισχύουν για το Σ.Ε.Π.Ε., τις υπηρεσίες και το προσωπικό του, καθώς και το προσωπικό που υποστηρίζει το έργο του, ισχύουν και για την Επιθεώρηση Εργασίας. Από την έναρξη λειτουργίας της, όπου στις κείμενες διατάξεις αναφέρεται το Σ.Ε.Π.Ε, νοείται η Επιθεώρηση Εργασίας .....». Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 103 του

ίδιου νόμου: «**§1.** Από την έναρξη λειτουργίας της, η Επιθεώρηση Εργασίας ασκεί τις αρμοδιότητες του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.Ε.Π.Ε.) που προβλέπονται στο άρθρο 2 του ν. 3996/11 και σε κάθε άλλη διάταξη της κείμενης νομοθεσίας, συμπεριλαμβανομένων των κανονιστικών πράξεων του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, καθώς και τις αρμοδιότητες που της ανατίθενται με τον παρόντα νόμο. **§2.** Έργο της Επιθεώρησης Εργασίας είναι ο έλεγχος της εφαρμογής των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας, η έρευνα της κατά νόμο ασφαλιστικής κάλυψης και απασχόλησης των εργαζομένων, η πρόληψη των παραβάσεων της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας και η επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση διαπίστωσής τους, η επίλυση των ατομικών εργατικών διαφορών, καθώς και η παροχή πληροφοριών σε εργαζόμενους και εργοδότες σχετικά με τα πλέον αποτελεσματικά μέσα για την τήρηση των κείμενων διατάξεων. Συγκεκριμένα ελέγχει την τήρηση και εφαρμογή: **α)** των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας, ιδίως σχετικά με τους όρους και τις συνθήκες εργασίας, τα χρονικά όρια εργασίας, την αμοιβή ή άλλες παροχές, την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων, τους ειδικούς όρους και τις συνθήκες εργασίας των ευπαθών ομάδων εργαζομένων, ενδεικτικά ανηλίκων, νέων, γυναικών σε κατάσταση εγκυμοσύνης ή λοχείας, ατόμων με αναπηρία ή χρόνια πάθηση, καθώς και ειδικών κατηγοριών εργαζομένων, **β)** των όρων κάθε είδους συλλογικών συμβάσεων εργασίας, **γ)** των διατάξεων της ασφαλιστικής νομοθεσίας της σχετικής με την ασφαλιστική κάλυψη των εργαζομένων, την αδήλωτη εργασία και την παράνομη απασχόληση, **δ)** των διατάξεων σχετικά με τη **νομιμότητα της απασχόλησης των εργαζομένων υπηκόων τρίτων χωρών**, [σ.σ: σύμφωνα με το άρ. 2§2 εδ. α', εε' ν. 3396/11, όπως συμπλ. με άρ. 31 ν. 4488/17, κατά την διενέργεια ελέγχου στις άνω τέσσερις περιπτώσεις « οι ευρισκόμενοι στο χώρο εργασίας υποχρεούνται να **επιδεικνύουν** την αστυνομική τους ταυτότητα ή άλλο **αποδεικτικό της ταυτοπροσωπίας έγγραφο**, εφόσον τους ζητηθεί από τους διενεργούντες τον έλεγχο Επιθεωρητές Εργασίας»]. ..... θ) ..... **§3.** Για την εκτέλεση του έργου της, η Επιθεώρηση Εργασίας έχει ιδίως τις εξής αρμοδιότητες: **α)** Επιθεωρεί και ελέγχει τους χώρους εργασίας **με κάθε πρόσφορο μέσο**, προβαίνει σε **κάθε είδους αναγκαία εξέταση** και έλεγχο σε όλες τις επιχειρήσεις και εκμεταλλεύσεις πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα και

γενικότερα σε κάθε ιδιωτικό ή δημόσιο χώρο εργασίας ή εκμετάλλευσης ή χώρο όπου πιθανολογείται ότι απασχολούνται εργαζόμενοι, ... **β) Ερευνά, εντοπίζει και διώκει [σ.σ: δηλ. διαπιστώνει και επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις για τα διοικητικά παραπτώματα και απλώς υποβάλλει μηνυτήριες αναφορές στον αρμόδιο εισαγγελέα για τις ποινικές παραβάσεις], σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, παράλληλα και ανεξάρτητα από άλλες Αρχές, όσους παραβιάζουν τις διατάξεις που αναφέρονται στην παρ. 2. ....** **δ) Ερευνά** οποιαδήποτε ώρα κατά τη διάρκεια της ημέρας ή της νύχτας τους χώρους εργασίας, όταν κρίνει αναγκαίο, χωρίς προειδοποίηση προς τον εργοδότη και έχει **ελεύθερη πρόσβαση** σε οποιοδήποτε από τα βιβλία, μητρώα, έγγραφα, αρχεία και κάθε άλλου είδους στοιχείο που τηρούνται από την επιχείρηση, **λαμβάνει αντίγραφα** και έχει **πρόσβαση στη δομή της παραγωγικής διαδικασίας**. Προβαίνει σε δειγματοληψίες και αναλύσεις δειγμάτων από τους χώρους εργασίας, **λαμβάνει φωτογραφίες ή μαγνητοσκοπεί** και προβαίνει σε μετρήσεις επιβλαβών φυσικών, χημικών και βιολογικών παραγόντων στο περιβάλλον εργασίας, με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και την προστασία της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων και τον εντοπισμό νέων και αναδυόμενων κινδύνων που προκαλούνται από την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και τις αλλαγές στην οργάνωση της εργασίας. Στον εργοδότη ή οποιονδήποτε τρίτο που αρνείται την κατά τα προηγούμενα εδάφια είσοδο και πρόσβαση ή την παροχή στοιχείων ή πληροφοριών ή παρέχει ανακριβείς πληροφορίες ή στοιχεία επιβάλλονται οι διοικητικές κυρώσεις της υποπαρ. 1Α του άρθρου 24 ν. 3996/21. **[σ.σ: η ίδια πράξη τιμωρείται σε βαθμό πλημμελήματος δυνάμει του άρθρ. 28§4 ν. 3996/11, όπως προστέθ. με το άρθρ. 62§1 ν. 4611/19]** ..... **στ) Εξετάζει** κάθε καταγγελία και αίτημα και παρεμβαίνει άμεσα στους χώρους εργασίας. .... **ιδ) Προβαίνει σε κάθε άλλη συναφή ενέργεια και πράξη** για την εκτέλεση του έργου της. .... **ιστ) Διενεργεί** τακτικές και έκτακτες επιθεωρήσεις κατά τομείς δραστηριότητας και κατά παντός εργοδότη, σύμφωνα με τις διατάξεις που τον διέπουν, προκειμένου **να ελεγχθεί η απασχόληση παράνομα διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών**, με βάση κυρίως ανάλυση κινδύνου». Επίσης σύμφωνα με το άρθρ. 24§6 ν. 3996/11: « **Οι επιχειρήσεις** υποχρεούνται να τηρούν στο χώρο εργασίας και να **επιδεικνύουν** ανά πάσα στιγμή στους Επιθεωρητές Εργασίας τα έντυπα ατομικών όρων εργασίας του προσωπικού (άρθρα 2, 3, 4 του π.δ.

156/1994, Α` 102), το βιβλίο αδειών (άρθρο 4 παρ. 3 του α.ν. 539/1945, Α` 229), το ειδικό βιβλίο υπερωριών (άρθρο 9 του π.δ. 27.6-4.7.1932, Α` 212 και άρθρο 13 του ν. 3846/ 2010, Α` 66) και τα εκκαθαριστικά σημειώματα αποδοχών του προσωπικού (άρθρο 18 παρ. 1 του ν. 1082/1980, Α` 250 και 5 του ν. 3227/2004, Α` 31) για το τελευταίο τουλάχιστον τρίμηνο. .... Η μη τήρηση των παραπάνω υποχρεώσεων από την επιχείρηση επισύρει τις διοικητικές κυρώσεις του παρόντος άρθρου».

Γ. 1. Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα. Προδήλως το «πρωτόκολλο» συνεργασίας μεταξύ Επιθεώρησης Εργασίας και ΕΛ.ΑΣ δεν θα το συντάξει η Εισαγγελία του Αρείου Πάγου με γνωμοδότηση, αλλά ορισθείσα αρμοδίως ομάδα εργασίας με μέλη στελέχη των δύο υπηρεσιών. Παρά ταύτα μπορούμε να διατυπώσουμε μερικές βασικές αρχές για μια πράγματι επιβαλλόμενη συνεργασία των δύο υπηρεσιών προς αποτελεσματική αντιμετώπιση της σύγχρονης μάστιγας της εμπορίας ανθρώπων, της οποίας η μονομερής συνήθως προσπάθεια καταπολέμησης χωριστά από κάθε υπηρεσία έχει μέχρι τώρα αποφέρει μάλλον ισχνά αποτελέσματα στον τομέα της εργασιακής εκμετάλλευσης.

α. Τα άρθρα 17§2 ν. 3996/11 [«Οι διοικητικές αρχές, οι αρχές των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας, οι δικαστικές υπηρεσίες, οι δημόσιες υπηρεσίες, καθώς και οι υπηρεσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης υποχρεούνται να παρέχουν κάθε αιτούμενη συνδρομή ιδιαίτερα με την παροχή στο Σ.ΕΠ.Ε. μηχανογραφικών στοιχείων και πληροφοριών, για τη διευκόλυνση της άσκησης των αρμοδιοτήτων του»] και 161§4 Π.Δ 141/91 περί αρμοδιοτήτων οργάνων και υπηρεσιακών ενεργειών του προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης κ.λπ. [«Η δύναμη που διατάσσεται για την συνδρομή παρίσταται για την καταστολή τυχόν αντίστασης σε βάρος του οργάνου κατά την ενέργεια της πράξης που αναφέρεται στην αίτηση συνδρομής και την πρόληψη άλλων αξιοποιήσιμων πράξεων τόσο από τους θιγόμενους όσο και από το όργανο που ενεργεί»] εφαρμόζονται συνήθως για παροχή επιβοηθητικής αστυνομικής συνδρομής προς εξασφάλιση της εύρυθμης διεξαγωγής της ελεγκτικής αρμοδιότητας των επιθεωρητών εργασίας, ώστε να μην παρεμποδίζεται ο έλεγχος με άρνηση εισόδου σε όλους τους χώρους της επιχείρησης (πλην όσων βεβαίως υπάγονται στο άσυλο της κατοικίας κατά το άρθρ. 9 του Συντάγματος 1975 – βλ. Α. ΜΑΝΕΣΗΣ, «Ατομικές

Ελευθερίες», 1982, σελ. 223 έως 225 – Χρ. ΑΚΡΙΒΟΠΟΥΛΟΥ σε ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ/ ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ/ ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ/ ΓΕΡΑΠΕΤΡΙΤΗΣ, «Σύνταγμα. Κατ' άρθρο ερμηνεία», 2017, 199 επ.) ή με άρνηση επίδειξης εγγράφων ή στοιχείων ταυτοποίησης εργαζόμενων κ.λ.π και για να μην ασκείται σε βάρος τους σωματική ή ψυχολογική βία (βλ. εγκύκλ. 1016/16/31 – 4/ 23-12-11 του Αρχηγείου της ΕΛ.ΑΣ/ Κλάδος Τάξης). Όμως από τις ίδιες ανωτέρω διατάξεις σε συνδυασμό με το άρθρ. 159§1,2 Π.Δ 141/91 [«§1. Συνδρομή ονομάζεται η βοήθεια που παρέχει η Ελληνική Αστυνομία σε αρχές και τα όργανά τους κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας τους, ... §2. Στην έννοια της συνδρομής της προηγούμενης παραγράφου δεν περιλαμβάνεται η βοήθεια που η Ελληνική Αστυνομία είναι υποχρεωμένη να παρέχει σε αρχές και ιδιώτες με δικής της πρωτοβουλία, για την εκπλήρωση της αποστολής της, στα πλαίσια του Συντάγματος και των νόμων»] ευχερώς συνάγεται ότι όταν η Επιθεώρηση Εργασίας έχει ενδείξεις τέτοιας εργασιακής εκμετάλλευσης που συνιστά ενδεχομένως εμπορία ανθρώπων, πριν προβεί σε επιτόπιο έλεγχο, επιβάλλεται να ζητήσει προφορικά ή/και εγγράφως από την αρμόδια αστυνομική αρχή τον σχηματισμό κοινού κλιμακίου ελέγχου με τον αναγκαίο κατά τις περιστάσεις αριθμό έμπειρων αστυνομικών και ακολουθώντας να προσυνηνοηθεί με τον αρμόδιο αστυνομικό και να οργανώσουν από κοινού τον κατάλληλο και αποτελεσματικό έλεγχο στο πεδίο, ενημερώνοντας συνάμα προφορικά ή/και εγγράφως τον αρμόδιο εισαγγελέα, ο οποίος δύναται να επισπεύσει, να συντονίσει και να εποπτεύσει την όλη επιχείρηση.

β. Πρόδηλο είναι ότι στα πλαίσια της ανωτέρω επιχείρησης, οι μεν (μη ανακριτικοί υπάλληλοι) επιθεωρητές εργασίας εκτελούν στο έπακρον τα ευρύτατα κατά τα προεκτεθέντα ελεγκτικά τους καθήκοντα διαπιστώνοντας όπως προβλέπεται τις διοικητικές παραβάσεις που εντοπίζουν, οι δε αστυνομικοί (ανακριτικοί και μη υπάλληλοι) συλλέγουν το αναγκαίο αποδεικτικό υλικό και βεβαιώνουν κάθε τελεσθείσα ή τελούμενη αυτόφωρη ή όχι αξιόποινη πράξη συλλαμβάνοντας τους επ' αυτοφώρω καταλαμβανομένους δράστες. Συνάμα όμως κάθε μία πλευρά, έχοντας ειδικές γνώσεις και εμπειρία στο αντικείμενό της, διευκολύνει τα έργα της άλλης προς επίτευξη του καλλίτερου δυνατού αποτελέσματος, που είναι η ουσιαστική καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.

γ. Είναι σαφές ότι οι αστυνομικοί ως ανακριτικοί υπάλληλοι κατά τον επακόλουθο σχηματισμό ποινικής δικογραφίας μπορούν να ζητήσουν από τους επιθεωρητές εργασίας κάθε στοιχείο που αυτοί αποκόμισαν κατά τον έλεγχο και να λάβουν κατάθεσή τους για ό,τι αντιλήφθηκαν κατά την όλη επιχείρηση. Όμως η επιθεώρηση Εργασίας ως διοικητική αρχή (έστω και ανεξάρτητη), που δεν είναι διάδικος στην σχηματιζόμενη ποινική δικογραφία, αλλά θεωρείται τρίτος, μπορεί να ζητήσει στοιχεία από αυτήν μόνο στα πλαίσια του άρθρου 147 νέου ΚΠΔ (ν. 4620/19).

δ. Στην περίπτωση που οι επιθεωρητές εργασίας εντοπίσουν αίφνης στο πεδίο σε συνήθη –χωρίς αστυνομική συνδρομή – έλεγχο ενδείξεις τέτοιας εργασιακής εκμετάλλευσης που να συνιστά ενδεχομένως εμπορία ανθρώπων, καλούν άμεσα προφορικώς την αρμόδια αστυνομική αρχή και συνάμα ενημερώνουν τον εισαγγελέα. Αν η αστυνομική αρχή έχει την δυνατότητα άμεσης παρέμβασης, τότε ισχύουν τα προεκτεθέντα στο εδάφιο Γ.1.α' της παρούσης προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερα πιεστικές χρονικά συνθήκες, ενώ εάν αδυνατεί να συνδράμει άμεσα, τότε ως μη ανακριτικοί υπάλληλοι οι επιθεωρητές εργασίας δεν μπορούν παρά να συντάξουν το προβλεπόμενο δελτίο ελέγχου με τις τυχόν διαπιστωθείσες διοικητικές παραβάσεις και να αποχωρήσουν ενεργώντας όμως ακολούθως αμελλητί κατά τα προεκτεθέντα στο εδάφιο Γ.1.α' της παρούσης.

ε. Εν τέλει η Επιθεώρηση Εργασίας στις περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων με την μορφή της εργασιακής εκμετάλλευσης καταβάλλει ιδιαίτερη προσπάθεια και φροντίδα, συνεργαζόμενη με την αρμόδια αστυνομική αρχή και τον οικείο εισαγγελέα, ώστε να προσφερθεί στα θύματα της εμπορίας η προβλεπόμενη από τον νόμο και την κυρωθείσα με τον ν. 4216/13 διεθνής σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης αρωγή της Ελληνικής Πολιτείας (βλ. άρθρ. 89 ν. 4052/12 και την πρόσφατη υπ' αριθμ. 7/ 2022 εγκύκλιο της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου). Οι ανωτέρω υπηρεσίες πρέπει να συνειδητοποιήσουν, ότι η συγκεκριμένη αρωγή τους προς τα θύματα είναι μέλημα ακριβώς ισοδύναμο με την αποκάλυψη των δραστών της εμπορίας αυτών των θυμάτων.

Γ. 2. Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα είναι σαφές ότι ουδείς μηνυτής ή αναφέρων χρειάζεται να αποδεικνύει – στοιχειοθετεί τα υποκειμενικά στοιχεία των καταγγελλομένων πράξεων, στα οποία ανήκει η πρόθεση (δόλος) των

μηνυομένων, αλλά αρκεί η απλή αναφορά σε αυτήν. Η προσπάθεια του επιθεωρητή εργασίας εξαντλείται, όταν στην μηνυτήρια αναφορά του καταχωρεί με ακρίβεια και επιμέλεια όλα τα ουσιώδη και κρίσιμα πραγματικά περιστατικά (συμβάντα του εξωτερικού κόσμου) που συγκροτούν τα αντικειμενικά στοιχεία των καταγγελλομένων πράξεων, ορισμένα εκ των οποίων μπορεί να αποτελούν κατά την κρίση των αρμοδίων εισαγγελικών και δικαστικών αρχών ενδείκτες συναγωγής της πρόθεσης (δόλου) του δράστη ή ενδεχομένως της αμέλειάς του (λ.χ εάν εργαζόμενος προσκόμισε και επέδειξε στον εργοδότη διαβατήριο αριστοτεχνικά πλαστογραφημένο, τότε ο πρώτος δικαιολογείται κατ' αρχήν να μην έχει αντιληφθεί την πλαστότητα, ενώ ουδόλως δικαιολογείται εάν η άτεχνη πλαστογραφία ήταν πρόδηλα ορατή από τον μέσο συνετό επαγγελματία). Τα καταγγελλθέντα από τον επιθεωρητή εργασίας θα ερευνηθούν αρχικά σε βαθμό σοβαρών ενδείξεων τέλεσης κατά την επακόλουθη της μήνυσης ή αναφοράς προδικασία (εφόσον κατά περίπτωση προβλέπεται η διεξαγωγή της) και τελικά θα ερευνηθούν πλήρως κατά την ζώσα ακροαματική διαδικασία, οπότε το δικ/ριο θα αποφανθεί αν συντρέχουν σε βαθμό βεβαιότητας ή όχι τα απαιτούμενα αντικειμενικά και υποκειμενικά στοιχεία των καταγγελλθεισών και παραπεφθεισών στο ακροατήριο πράξεων.

Γ. 3. Όσον αφορά το τρίτο ερώτημα λεκτέα τα εξής: Σύμφωνα με το άρθρ. 16§§1,3 ν. 3996/11, όπως η §1 αντικατ. με το άρθρ. 20§1 ν. 4144/13: «**§1.** Οι Επιθεωρητές Εργασίας υποχρεούνται κατά τη διενέργεια των ελέγχων τους να συμπληρώσουν ειδικά για το σκοπό αυτόν Δελτία Ελέγχου, που έχουν τη μορφή τυποποιημένων εντύπων ή αντίστοιχων ηλεκτρονικών εφαρμογών, στα οποία αναγράφονται όλα τα στοιχεία των παραβάσεων, καθώς και υποδείξεις προς συμμόρφωση με την κείμενη νομοθεσία. §2. .... **§ 3.** Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης καθορίζεται η μορφή και το περιεχόμενο των αναγκαίων τυποποιημένων αυτών εντύπων ή των ηλεκτρονικών εφαρμογών, καθώς και κάθε θέμα σχετικό με την εφαρμογή του παρόντος άρθρου», ενώ σύμφωνα με το άρθρ. 3§1 της υπ' αριθμ. 3462/2/ ΦΕΚ Β' 344/ 8-2-17 απόφαση του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, η οποία κατά την ανωτέρω νομοθετική εξουσιοδότηση θέσπισε την μορφή, το περιεχόμενο και την χρήση των τυποποιημένων χειρόγραφων εντύπων και ηλεκτρονικών εφαρμογών Δελτίων Ελέγχου του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας: «Το Δελτίο Ελέγχου

περιλαμβάνει **διαπιστωθείσες παραβάσεις** και τυχόν υποδείξεις/ συστάσεις, προθεσμίες συμμόρφωσης, στοιχεία/ έγγραφα που παρελήφθησαν ή που καλείται να προσκομίσει ο εργοδότης, πρόσκληση για παροχή γραπτών εξηγήσεων και τυχόν άλλες παρατηρήσεις και διευκρινίσεις που αφορούν το συγκεκριμένο έλεγχο», οι δε παρατηρήσεις συνίστανται σε ό,τι οι διενεργήσαντες τον έλεγχο επιθεωρητές εργασίας «κρίνουν σκόπιμο να αναφερθεί» (βλ. άρθρ. 3§4 στοιχ. γ' εδάφ. ν. υπεδάφ. δ' της ίδιας απόφασης). Από τις ανωτέρω διατάξεις συνάγεται ότι στο δελτίο ελέγχου καταχωρούνται αποκλειστικά και μόνο οι διαπιστωθείσες διοικητικές παραβάσεις και όχι οι διαπιστωθείσες αξιόποινες πράξεις για τις οποίες συντάσσεται και υποβάλλεται στον αρμόδιο εισαγγελέα μηνυτήρια αναφορά (βλ. λ.χ άρθρ. 88§5 ν. 4052/12), ούτε βεβαίως πολύ περισσότερο καταχωρούνται υπόνοιες, υποψίες, ενδείξεις τέλεσης ποινικών παραβάσεων, όπως εργασιακής εκμετάλλευσης σε βαθμό ενδεχομένου εμπορίας ανθρώπων. Έτσι όταν οι επιθεωρητές εργασίας ελέγχουν επιχείρηση χωρίς αστυνομική συνδρομή, η οποία μάλιστα μετά από σχετική κλήση αδυνατεί να παρασχεθεί κατά τα προεκτεθέντα στο εδάφιο Γ.1.δ' της παρούσας, τότε μετά το πέρας θα συντάξουν το δελτίο ελέγχου με τις τυχόν διαπιστωθείσες διοικητικές παραβάσεις και θα το κοινοποιήσουν άμεσα στον ελεγχθέντα εργοδότη σύμφωνα με το άρθρ. 5 της ανωτέρω Υπουργικής Απόφασης, ενώ αργότερα κατά την μετάβαση στην υπηρεσία τους θα ενεργήσουν σύμφωνα με τα προεκτεθέντα στα εδάφια Γ.1. δ'.α' της παρούσας, εφαρμόζοντας έτσι το άρθρ. 38§§1,2 νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, κατά τον οποίο οι λοιποί – πλην των ανακριτικών υπαλλήλων – δημόσιοι υπάλληλοι υποχρεούνται να ανακοινώσουν χωρίς χρονοτριβή στον αρμόδιο εισαγγελέα οτιδήποτε πληροφορήθηκαν με κάθε τρόπο κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους για αξιόποινες διωκόμενες αυτεπαγγέλτως πράξεις.

Δ. 1. Όσον αφορά το τέταρτο ερώτημα έχουν εφαρμογή οι κατωτέρω διατάξεις του ισχύοντος από 25-5-2018 Κανον. (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 27-4-16, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων – εφεξής: Κανον.) και συγκεκριμένα: **α) Το άρθρ. 2§2 εδ. δ'.** Ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής: «Ο παρών κανονισμός δεν εφαρμόζεται

στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: α) ..... δ) από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, της διερεύνησης, της ανίχνευσης ή της δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας και πρόληψης έναντι κινδύνων που απειλούν τη δημόσια ασφάλεια». [σ.σ : Στις περιπτώσεις αυτές εφαρμόζεται η Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 που ενσωματώθηκε με τα άρθρ. 43 επ. ν. 4624/19 και βεβαίως κατά το άρ. 59 του ίδιου νόμου ο νέος ΚΠΔ].

β. Το άρθρο 4 §§ 2,7,8 Κανον. Ορισμοί: «Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού νοούνται ως: **2)** «επεξεργασία»: κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται με ή χωρίς τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή σε σύνολα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διάρθρωση, η αποθήκευση, η προσαρμογή ή η μεταβολή, η ανάκτηση, η αναζήτηση πληροφοριών, η χρήση, η κοινολόγηση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, ο περιορισμός, η διαγραφή ή η καταστροφή, ... **7)** «υπεύθυνος επεξεργασίας»: το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που, μόνα ή από κοινού με άλλα, καθορίζουν τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: όταν οι σκοποί και ο τρόπος της επεξεργασίας αυτής καθορίζονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τα ειδικά κριτήρια για τον διορισμό του μπορούν να προβλέπονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους, **8)** «εκτελών την επεξεργασία»: το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για λογαριασμό του υπευθύνου της επεξεργασίας, **9)** .....».

γ. Το άρθρο 9 Κανον. Επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (σ.σ: πρόκειται περί των πρώην ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων): «§1. Απαγορεύεται η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αποκαλύπτουν τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις ή τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, καθώς και η επεξεργασία γενετικών δεδομένων, **βιομετρικών δεδομένων με σκοπό την αδιαμφισβήτητη ταυτοποίηση προσώπου**, δεδομένων που αφορούν την υγεία ή δεδομένων

που αφορούν τη σεξουαλική ζωή φυσικού προσώπου ή τον γενετήσιο προσανατολισμό». [σ.σ: Στην §2 του ίδιου άρθρου προβλέπονται σημαντικές περιπτώσεις στις οποίες δεν εφαρμόζεται η ανωτέρω §1], σε συνδυασμό με το **άρθρο 4§14**: «Βιομετρικά δεδομένα (σ.σ: νοούνται ως) δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία προκύπτουν από ειδική τεχνική επεξεργασία συνδεδεμένη με φυσικά, βιολογικά ή συμπεριφορικά χαρακτηριστικά φυσικού προσώπου και τα οποία επιτρέπουν ή επιβεβαιώνουν την αδιαμφισβήτητη ταυτοποίηση του εν λόγω φυσικού προσώπου, **όπως εικόνες προσώπου ή δακτυλοσκοπικά δεδομένα**».

Κατ' αρχήν οι μέθοδοι-τεχνικές βιομετρίας διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, εκ των οποίων οι πρώτες βασίζονται σε σταθερά δεδομένα και συγκεκριμένα στη **φυσιολογία** καταμετρώντας τα βιολογικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου, οπότε περιλαμβάνουν: εξακρίβωση δαχτυλικών αποτυπωμάτων, ανάλυση σχήματος δαχτύλων, αναγνώριση ίριδας οφθαλμού, ανάλυση αμφιβληστροειδούς χιτώννα, αναγνώριση προσώπου, σχήμα χεριών (γεωμετρία της παλάμης), αναγνώριση μορφολογίας ωτός, ανίχνευση οσμής σώματος, αναγνώριση φωνής, ανάλυση των πόρων του δέρματος, αναγνώριση φλεβικής διάταξης κ.λπ., ενώ οι δεύτερες τεχνικές βασίζονται σε δυναμικά δεδομένα που αφορούν την συμπεριφορά του ατόμου και περιλαμβάνουν εξακρίβωση χειρόγραφης υπογραφής, ανάλυση του τρόπου πληκτρολόγησης, ανάλυση του τρόπου βαδίσματος και κίνησης, πρότυπα συμπεριφοράς που υποδηλώνουν υποσυνείδητη σκέψη, όπως το ψέμα κ.λπ. Πάντως βάσει του άνω ορισμού τρία είναι τα βασικά στοιχεία των βιομετρικών δεδομένων: **α)** βασίζονται σε ειδική τεχνική επεξεργασία, στις βιομετρικές μεθόδους, χωρίς ωστόσο αυτές ούτε να κατονομάζονται ούτε να εξειδικεύονται, προκειμένου να διασφαλισθεί η διαχρονικότητά τους κατά την πρόοδο των τεχνολογικών επιτευγμάτων, **β)** οι βιομετρικές τεχνικές έχουν ως αντικείμενο το άτομο, και συγκεκριμένα τα φυσικά, βιολογικά και συμπεριφορικά χαρακτηριστικά του και **γ)** οι βιομετρικές μέθοδοι είτε χρησιμοποιούμενες μόνες τους είτε συνδυαζόμενες μεταξύ τους αποσκοπούν στην αδιαμφισβήτητη ταυτοποίηση ενός συγκεκριμένου φυσικού προσώπου. Επισημαίνεται όμως ότι, καίτοι στον ανωτέρω ορισμό παρέχονται ενδεικτικά δύο παραδείγματα, δηλαδή οι εικόνες προσώπου και τα δακτυλοσκοπικά δεδομένα, εν τούτοις οι πληροφορίες αυτές δεν συνιστούν βιομετρικά δεδομένα στο μέτρο που δεν περιλαμβάνουν τα τρία ανωτέρω

χαρακτηριστικά. Μάλιστα ειδικά για τις εικόνες προσώπου σύμφωνα με την σκέψη 51 του Κανονισμού: « ...Η επεξεργασία φωτογραφιών δεν θα πρέπει συστηματικά να θεωρείται ότι είναι επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς αυτές καλύπτονται από τον ορισμό των βιομετρικών δεδομένων **μόνο σε περίπτωση επεξεργασίας μέσω ειδικών τεχνικών μέσων που επιτρέπουν** την αδιαμφισβήτητη ταυτοποίηση ή επαλήθευση της ταυτότητας ενός φυσικού προσώπου.....» (βλ. Ε. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, «Βιομετρικά και γενετικά δεδομένα», σε Λ. ΚΟΤΣΑΛΗΣ / Κ. ΜΕΝΟΥΔΑΚΟΣ, «Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων», 2021, σελ. 93 επ. ιδίως 100 και 101 – βλ. περιπτώσεις υπαγωγής της φωτογράφισης προσώπου στις ειδικές κατηγορίες προσωπικών δεδομένων (ευαίσθητων) στις αποφάσεις του ΔΕΕ C-205/21, της 26-1-23 και C-291/12, της 17-10-13, επί των αντιστοίχων προδικαστικών ερωτημάτων και στην υπ' αρ. 57/22 απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα – εφεξής: ΑΠΔΠΧ).

δ. Το άρθρο 4§1 Κανον.: «Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (σ.σ: νοούνται ως): κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο («υποκείμενο των δεδομένων»): το ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο είναι εκείνο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως μέσω αναφοράς σε αναγνωριστικό στοιχείο ταυτότητας, όπως όνομα, σε αριθμό ταυτότητας, σε δεδομένα θέσης, σε επιγραμμικό αναγνωριστικό ταυτότητας ή σε έναν ή περισσότερους παράγοντες που προσιδιάζουν στη σωματική, φυσιολογική, γενετική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική ταυτότητα του εν λόγω φυσικού προσώπου» (σ.σ: πρόκεινται περί των πρώην απλών προσωπικών δεδομένων).

ε. Το άρθρο 6§§1,3 Κανον.: «Νομιμότητα της επεξεργασίας. **§1.** Η επεξεργασία είναι σύννομη μόνο εάν και εφόσον ισχύει τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις: α) το υποκείμενο των δεδομένων έχει συναινέσει στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του για έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους σκοπούς, β) ..... **δ)** η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου, **ε)** η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο

ΚΚεπεξεργασίας, στ) ..... §2. .... §3. Η βάση για την επεξεργασία που αναφέρεται στην παράγραφο 1 στοιχεία γ' και ε' ορίζεται σύμφωνα με: α) το δίκαιο της Ένωσης, ή β) το δίκαιο του κράτους μέλος στο οποίο υπόκειται ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Ο σκοπός της επεξεργασίας καθορίζεται στην εν λόγω νομική βάση ή όσον αφορά την επεξεργασία που αναφέρεται στην παράγραφο 1 στοιχείο ε' είναι η αναγκαιότητα της επεξεργασίας για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας. ....».

στ. Το άρθρο 5 Κανον.: «Αρχές που διέπουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. §1. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα: α) υποβάλλονται σε σύννομη και θεμιτή επεξεργασία με διαφανή τρόπο σε σχέση με το υποκείμενο των δεδομένων («νομιμότητα, αντικειμενικότητα και διαφάνεια»), β) συλλέγονται για καθορισμένους, ρητούς και νόμιμους σκοπούς και δεν υποβάλλονται σε περαιτέρω επεξεργασία κατά τρόπο ασύμβατο προς τους σκοπούς αυτούς· η περαιτέρω επεξεργασία για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον ή σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή στατιστικούς σκοπούς δεν θεωρείται ασύμβατη με τους αρχικούς σκοπούς σύμφωνα με το άρθρο 89 παράγραφος 1 («περιορισμός του σκοπού»), γ) είναι κατάλληλα, συναφή και περιορίζονται στο αναγκαίο για τους σκοπούς για τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία («ελαχιστοποίηση των δεδομένων»), δ) ..... ε) διατηρούνται υπό μορφή που επιτρέπει την ταυτοποίηση των υποκειμένων των δεδομένων μόνο για το διάστημα που απαιτείται για τους σκοπούς της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα· τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα μπορούν να αποθηκεύονται για μεγαλύτερα διαστήματα, εφόσον τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα υποβάλλονται σε επεξεργασία μόνο για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή για στατιστικούς σκοπούς, σύμφωνα με το άρθρο 89 παράγραφος 1 και εφόσον εφαρμόζονται τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα που απαιτεί ο παρών κανονισμός για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών του υποκειμένου των δεδομένων («περιορισμός της περιόδου αποθήκευσης»), στ) υποβάλλονται σε επεξεργασία κατά τρόπο που εγγυάται την ενδεδειγμένη ασφάλεια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μεταξύ άλλων την

προστασία τους από μη εξουσιοδοτημένη ή παράνομη επεξεργασία και τυχαία απώλεια, καταστροφή ή φθορά, με τη χρησιμοποίηση κατάλληλων τεχνικών ή οργανωτικών μέτρων («ακεραιότητα και εμπιστευτικότητα»). §2. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας φέρει την ευθύνη και είναι σε θέση να αποδείξει την συμμόρφωση με την παράγραφο 1 (λογοδοσία)».

ζ. Όσον αφορά την σχέση των ανωτέρω άρθρων 5 και 6 του Κανονισμού, σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΕ κάθε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να συνάδει με τις αρχές για την επεξεργασία των δεδομένων που προβλέπονται στο άρθρο 5§1 του Κανονισμού και να πληροί τις προϋποθέσεις νομιμότητας της επεξεργασίας που απαριθμούνται περιοριστικά στο άρθρο 6 του ίδιου Κανον. (βλ. αποφάσεις ΔΕΕ, C-60/22, της 4-5-23, σκέψεις 56, 57 – ΔΕΕ, C-77/21, της 20-10-22, σκέψεις 49 και 56 – ΔΕΕ, C-439/19, της 22-6-21, σκέψη 96 κ.ά).

Επισημαίνεται ότι φορέας του κατ' άρθρ. 9 Α του Συντάγματος ατομικού – αμυντικού δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων ή πληροφοριακής αυτοδιάθεσης ή αυτοκαθορισμού, το οποίο συνδέεται με την αρχή της αξίας του ανθρώπου (άρ. 2§1 του Σ) και με το άρθρ. 9§1 εδ. β' του Σ, αφού αποσκοπεί στην θωράκιση του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου από καινοφανείς απειλές, ενώ κατ' ουσία συνιστά εξειδίκευση του δικαιώματος για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (άρ. 5§1 του Σ), είναι ο καθένας, έλληνας ή αλλοδαπός (ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ, ό.π 210-213 – Λ. ΜΗΤΡΟΥ σε ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ/ ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ/ ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ/ ΓΕΡΑΠΕΤΡΙΤΗΣ, ό.π 218 επ. 221).

Δ. 2. Σύμφωνα με το προεκτεθέν στο εδάφιο Β.2 της παρούσης άρθρ. 103 ν. 4808/21 οι επιθεωρητές εργασίας κατά την άσκηση των ελεγκτικών τους καθηκόντων στις επιχειρήσεις για την τήρηση της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας, καθώς επίσης της νομιμότητας της απασχόλησης των υπηκόων τρίτων χωρών κ.λπ. δικαιούνται να φωτογραφίζουν ή να μαγνητοσκοπούν (βλ. την §3 εδ. δ' του ίδιου άρθρου – βλ. επίσης τα ακριβώς όμοια άρθρα 2§2 εδ. δ' ν. 3996/11 και 1§4 εδ. δ' της υπ' αρ. 510148/ ΦΕΚ Β' 5937/ 21-11-22 κοινής απόφασης του Αναπλ. Υπουργού Οικονομικών και του Δκτή της Επιθεώρησης Εργασίας περί του Οργανισμού της τελευταίας). Του νόμου μη διακρίνοντας και ενόψει των ευρύτατων ελεγκτικών τους αρμοδιοτήτων στις λοιπές διατάξεις του ίδιου άρθρου 103 ν. 4808/21 (βλ. και τις όμοιες διατάξεις των άρθρων 2 ν.

3996/11 και 1 της άνω υπ' αρ. 510148/ 22 απόφασης) καθίσταται σαφές ότι οι επιθεωρητές εργασίας δικαιούνται να φωτογραφίζουν ή να μαγνητοσκοπούν τους χώρους της επιχείρησης, τα πράγματα σε αυτούς, τα βιβλία, μητρώα, έγγραφα, αρχεία και κάθε άλλο στοιχείο που τηρεί αυτή, καθώς επίσης υπό τις κατωτέρω προϋποθέσεις τα πρόσωπα των ελεγχθέντων απασχολουμένων στους χώρους της επιχείρησης, ημεδαπών και αλλοδαπών. Όπως εκθέτει η Επιθεώρηση Εργασίας στην υπόψη αίτησή της, τα ευρήματα ελέγχου, ιδίως στην παράνομη απασχόληση και εργασιακή εκμετάλλευση πολίτη τρίτης χώρας, εφόσον δεν υποστηριχθούν με την ανωτέρω φωτογράφιση ή μαγνητοσκόπηση του προσώπου του, ώστε να αποδεικνύεται ότι η διαπιστωθείσα παράνομη απασχόληση αφορά πράγματι το συγκεκριμένο ελεγχθέν άτομο, τότε συχνά ο ελεγχθείς εργοδότης στα πλαίσια της επακόλουθης διοικητικής διαδικασίας επιβολής διοικητικών κυρώσεων «αμφισβητεί το πόρισμα του Επιθεωρητή Εργασίας ότι ο εργαζόμενος που αναγράφεται στο δελτίο ελέγχου ως απασχολούμενος χωρίς έγγραφα είναι ο επονομαζόμενος Χ και υποδεικνύει άλλο πρόσωπο Ψ, (που είναι καθ' όλα νόμιμα απασχολούμενο και συνήθως ομοεθνές του πρώτου) επικαλούμενος πλάνη του επιθεωρητή εργασίας για το πρόσωπο». Έτσι η φωτογραφία λαμβάνεται από τον επιθεωρητή, αποθηκεύεται και αναλόγως των ανωτέρω ισχυρισμών του εργοδότη ανασύρεται και συγκρίνεται οπτικά με τα αντίστοιχα στοιχεία που αυτός προσκόμισε προς αντίκρουση του δελτίου ελέγχου με τις καταλογισθείσες σε βάρος του διοικητικές παραβάσεις.

Δ. 3. Από τα προεκτεθέντα στα εδάφια Δ.1.2 της παρούσης είναι σαφές ότι η άνω λήψη, συλλογή, αποθήκευση, διατήρηση, πρόσβαση και ανάσυρση από το οικείο αρχείο των φωτογραφιών των εργαζομένων της ελεγχθείσας επιχείρησης συνιστά «επεξεργασία» προσωπικών δεδομένων (βλ. Γνμδ. Α.Π.Δ.Π.Χ 3/20, §3 με τις εκεί παραπομπές στην νομολογία ΕΔΔΑ και ΔΕΕ) με «υπεύθυνο επεξεργασίας» την ανεξάρτητη διοικητική αρχή «Επιθεώρηση Εργασίας», ενώ οι υπηρετούντες σε αυτήν επιθεωρητές δεν είναι «οι εκτελούντες την επεξεργασία», αφού όταν επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα ενεργούν στο πλαίσιο άσκησης των αρμοδιοτήτων της Επιθεώρησης Εργασίας και επομένως συνιστούν τμήμα/μέλος αυτής (βλ. ΑΠΔΠΧ 54/2021, §4

και την ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁽¹⁾. Εξάλλου οι φωτογραφίες των προσώπων των εργαζομένων αποθηκεύονται και ανασύρονται μόνο προς οπτική σύγκριση των αντιστοιχών στοιχείων που προσκομίζει μεταγενέστερα ο εργοδότης, ώστε να αποδεικνύεται το συγκεκριμένο πράγματι ελεγχθέν πρόσωπο και όχι άλλο όπως αυτός τυχόν ισχυρίζεται, αφενός μεν προς αντίκρουση των διαπιστωθεισών σε βάρος του διοικητικών παραβάσεων, αφετέρου δε προς αποφυγή των προβλεπόμενων γι' αυτές διοικητικών κυρώσεων κατά τα άρθρ. 23, 24 ν. 3996/11 (όπως ισχύουν) και 85, 87 ν. 4052/12. Έτσι θεωρούμε σαφές ότι αφού απουσιάζει η επεξεργασία με ειδικά τεχνικά μέσα που επιτρέπουν την αδιαμφισβήτητη ταυτοποίηση ή επαλήθευση της ταυτότητας του ελεγχθέντος φυσικού προσώπου, η κατά τα άνω φωτογράφιση υπάγεται όχι στην ειδική κατηγορία προσωπικών δεδομένων του άρθρ. 9 του Κανον. (πρώην ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα), αλλά στα απλά δεδομένα του άρθρ. 4§1 του Κανον. Η ανωτέρω επεξεργασία εδράζεται στην νομική βάση του ήδη προκτεθέντος άρθρου 103§3 εδ. δ' ν. 4808/21 (και των ομοίων άρθρων 2§2 εδ. δ' ν. 3996/11 και 1§4 εδ. δ' της άνω υπ' αρ. 510148/22 απόφασης του Αναπλ. Υπ. Οικονομικών και του Δκτή Επιθεώρησης Εργασίας) και είναι απαραίτητη (όπως απαιτεί το άρθρ. 6§1 εδ. ε' του Κανον.) για την εκπλήρωση του καθήκοντος του επιθεωρητή εργασίας που εκτελείται προ το δημόσιο συμφέρον και κατά την ενάσκηση δημόσια εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας, δηλ. την Επιθεώρηση Εργασίας, για την τήρηση της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας σύμφωνα με τις προπαρατεθείσες διατάξεις των άρθρων 103 ν. 4808/21, 2 ν. 3996/11 και 1 της άνω υπ' αριθμ. 510148/22 απόφασης, καθώς επίσης για την τήρηση της νομιμότητας στην απασχόληση των εργαζομένων πολιτών τρίτων χωρών και τον έλεγχο της απασχόλησης των εξ αυτών παράνομα διαμενόντων σύμφωνα με το άρθρ. 103§§2 εδ. δ', 3 εδ. ιστ' ν. 4808/21 (βλ. ομοίως άρθρα 2§2 εδ. α'.δδ'.ιθ' ν. 3996/11 και 1 §§3 εδ. δ', 4 εδ. ιστ' της ανωτέρω υπ' αρ. 510148/22 απόφασης). Επίσης η ανωτέρω επεξεργασία είναι απαραίτητη (όπως απαιτεί το αρ. 6§1 εδ. δ' του Κανον.) για την διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των

---

1 https://commission.europa.eu/law/law-topic/data-protection/reform/rules-business-and-organisations/obligations/controllerprocessor/what-data-controller-or-data-processor_el

δεδομένων, αφού η ανωτέρω φωτογράφιση γίνεται εν τέλει στα πλαίσια διερεύνησης και απόδειξης της (πιθανής) εργασιακής εκμετάλλευσης που αυτό ως θύμα υφίσταται από τον εργοδότη του. Πρόδηλο είναι ότι αφού η φωτογράφιση γίνεται νομίμως βάσει μιας εκ των δύο (ή και σωρευτικά) «προϋποθέσεων» (νομικών βάσεων) του άρθρ. 6§1 εδ. δ', ε' Κανον. ουδόλως απαιτείται η συναίνεση του υποκειμένου των δεδομένων (εργαζόμενου) κατά την §1 εδ. α' του ίδιου άρθρου, αφού για την νομιμότητα της επεξεργασίας αρκεί να συντρέχει μία από τις πέντε σε αυτό προβλεπόμενες «προϋποθέσεις» (διαζευκτική και ουχί αθροιστική απαρίθμηση). Μάλιστα, η συγκατάθεση δεν θα πρέπει να παρέχει καν έγκυρη νομική βάση για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, όταν δηλαδή υπάρχει σαφής ανισότητα μεταξύ του υποκειμένου των δεδομένων και του υπευθύνου επεξεργασίας, ιδίως στις περιπτώσεις που ο τελευταίος είναι δημόσια αρχή (βλ. αιτιολ. σκέψη 43 Κανον.), όπως είναι η Επιθεώρηση Εργασίας και πάντως τούτο γενικότερα συμβαίνει στην περίπτωση των εργασιακών σχέσεων (βλ. Γνμδ. ΑΠΔΠΧ 1/20, σελ. 18)

Δ. 4. Η κατά τα ανωτέρω σύννομη φωτογράφιση ή μαγνητοσκοπήση του προσώπου των εργαζομένων της ελεγχόμενης επιχείρησης δεν είναι απροϋπόθετη ακριβώς ενόψει της ανάγκης σωρευτικής τήρησης των αρχών του άρθρ. 5§1 του Κανον. και συγκεκριμένα : α) Πρέπει να γίνεται εν γνώσει του εργαζόμενου και όχι μυστικά, εν αγνοία του. Δηλ. έστω και αν δεν απαιτείται η συναίνεσή του, αυτός πρέπει να γνωρίζει ότι ο επιθεωρητής εργασίας τον φωτογραφίζει ή τον μαγνητοσκοπεί (αρχή διαφάνειας κατ' άρ. 5§1 εδ. α' Κανον.) και να ενημερώνεται για τον συναφή σκοπό επεξεργασίας των δεδομένων του. β) Πρέπει να επιλέγεται ως έσχατη λύση, όταν δηλ. ο εργαζόμενος δεν φέρει κανένα αποδεικτικό της ταυτοπροσωπείας του έγγραφο με την φωτογραφία του ή φέρει μεν τέτοιο, αλλά η επικολλημένη φωτογραφία δεν απεικονίζει τον ίδιο (αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων και αναλογικότητας – άρ. 5§1 εδ. γ' Κανον.). Πρόδηλο είναι ότι όταν ο εργαζόμενος φέρει οποιοδήποτε κατά τα άνω έγγραφο με δική του φωτογραφία, τότε κατά τα ήδη προεκτεθέντα ο επιθεωρητής εργασίας δικαιούται και υποχρεούται να λάβει μόνο αντίγραφο ή να φωτογραφίσει το έγγραφο αυτό. Ακόμα και αν μεταγενέστερα προκύψει πλαστικότητα, ο επιθεωρητής θα γνωρίζει αναμφίβολα ότι έλεγξε το συγκεκριμένο πρόσωπο της

φωτογραφίας του (πλαστού) εγγράφου ως εργαζόμενο στην ελεγχθείσα επιχείρηση. **γ)** Η φωτογράφιση ή μαγνητοσκόπηση πρέπει να γίνεται οπωσδήποτε όχι σε ιδιωτική συσκευή του επιθεωρητή εργασίας αλλά σε συσκευή της Επιθεώρησης Εργασίας, η οποία είναι «ο υπεύθυνος επεξεργασίας» (βλ. την υπ' αριθμ. 59/18 απόφαση της Α.Π.Δ.Π.Χ) και ακολούθως πρέπει να γίνεται η μεταφορά σε αρχείο της υπηρεσίας σύμφωνα με τις αρχές της ακεραιότητας και εμπιστευτικότητας (βλ. άρ. 5§1 εδ. στ' Κανον.). **δ)** Αν κατά τον έλεγχο της επιχείρησης δεν διαπιστωθεί από την Επιθεώρηση Εργασία καμία διοικητική παράβαση, προδήλως η ανωτέρω φωτογράφιση ή μαγνητοσκόπηση πρέπει να διαγραφεί από τα αρχεία της υπηρεσίας, αφού η περαιτέρω διατήρησή της δεν εξυπηρετεί τον σκοπό για τον οποίο έγινε, ενώ στο αρχείο της υπηρεσίας είναι αρκετό ότι θα υπάρχει το δελτίο ελέγχου της συγκεκριμένης επιχείρησης όπου μπορούν να καταχωρούνται όλοι οι ελεγχθέντες εργαζόμενοι. Αν όμως ο έλεγχος διαπιστώσει διοικητικές παραβάσεις, τότε η ανωτέρω φωτογράφιση ή μαγνητοσκόπηση θα διατηρηθεί μέχρι το πέρας της διοικητικής διαδικασίας και αν ο εργοδότης προσφύγει στο αρμόδιο διοικητικό δικαστήριο κατά της απόφασης επιβολής διοικητικών κυρώσεων (πρόστιμο, προσωρινή διακοπή λειτουργίας κ.λπ.), τότε θα διατηρηθεί μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση. **ε)** Εν τέλει, ενόψει της κατά το άρ. 5§2 Κανον. αρχής της λογοδοσίας του υπεύθυνου επεξεργασίας, ο οποίος φέρει το βάρος απόδειξης της τήρησης των αρχών της §1 του ίδιου άρθρου (βλ. αποφάσεις ΔΕΕ, C-60/22, της 4-5-23, σκέψη 53 – C-175/20, της 4-2-22, σκέψεις 77, 78, 81), η Επιθεώρηση Εργασίας ως «υπεύθυνος επεξεργασίας» δια του επιθεωρητή αυτής πρέπει να ενημερώνει τον εργαζόμενο, του οποίου το πρόσωπο θα φωτογραφηθεί ή θα μαγνητοσκοπηθεί για τον ανωτέρω επιδιωκόμενο σκοπό αυτής της ενέργειας και για τα δικαιώματά του σύμφωνα με τα άρθρ. 12-22 του Κανον. Προς τούτο η Επιθεώρηση Εργασίας πρέπει να προμηθευτεί σχετικό ευσύνοπτο έντυπο τουλάχιστον στην ελληνική, αγγλική και γαλλική γλώσσα, το οποίο ο επιθεωρητής θα παραδίδει στον εργαζόμενο και θα κρατά αντίγραφο με τα στοιχεία του και την υπογραφή του. Για την διαμόρφωση του περιεχομένου του εντύπου μπορεί και πρέπει να ζητηθεί η συνδρομή της ανεξάρτητης διοικητικής Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

5. Επισημαίνεται ότι στην προαναφερθείσα περίπτωση του σχηματισμού κοινού κλιμακίου Επιθεώρησης Εργασίας και ΕΛ.ΑΣ για διερεύνηση εργασιακής εκμετάλλευσης στα πλαίσια εμπορίας ανθρώπων μπορεί η αρμόδια αστυνομική αρχή να ζητήσει εγκαίρως από τον οικείο εισαγγελέα πρωτοδικών να διενεργηθούν – τηρουμένων των προβλεπόμενων στο άρθρ. 254 νέου ΚΠΔ διασφαλίσεων – κάποιες από τις ανακριτικές πράξεις του ίδιου άρθρου, μεταξύ των οποίων και αυτή της καταγραφής των δραστηριοτήτων ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα τεχνικά μέσα, καθώς επίσης αυτή της συσχέτισης ή συνδυασμού δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (βλ. και άρθρ. 59 ν. 4624/19 για το ότι τα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων σε ποινικές έρευνες ασκούνται όπως ορίζει ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, οι ειδικές δικονομικές διατάξεις και ο Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών – βλ. επίσης Μιχ. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ, Ερμ. νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, 2020, σελ. 656, αρ. 36).

Ο Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου

Γεώργιος Δ. Σκιαδαρέσης

Κοινοποίηση:

- 1) κ.κ. Εισαγγελείς Εφετών της Χώρας και δι' αυτών στους κ.κ. Εισαγγελείς Πρωτοδικών της περιφέρειάς τους.
- 2) κ. Υπουργό Δικαιοσύνης.
- 3) κ. Υπουργό Προστασίας του Πολίτη.
- 4) κ. Αρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας.

Σ.Μ./